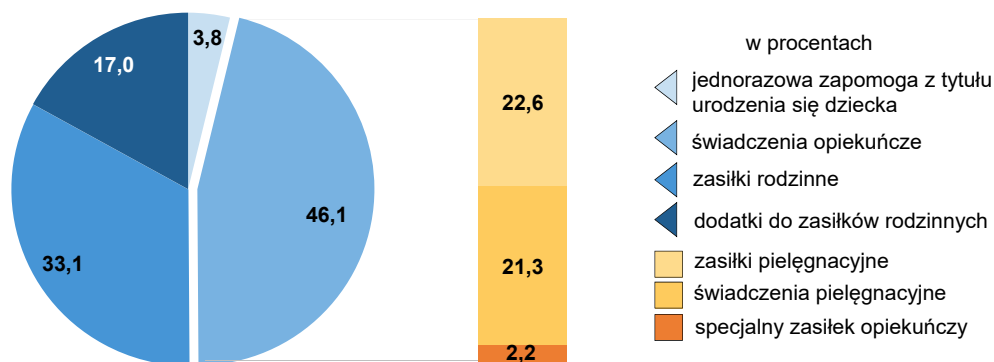

BENEFICJENCI ŚWIADCZEŃ RODZINNYCH¹ W 2015 R.

W 2015 r. w Polsce średnio miesięcznie około 1809,7 tys. świadczeniobiorców korzystało z różnego rodzaju wyżej wymienionych świadczeń. W porównaniu z 2014 r. liczba świadczeniobiorców korzystających ze świadczeń rodzinnych zmniejszyła się o 4,1%. Beneficjenci świadczeń rodzinnych w ciągu 2015 r. otrzymali świadczenia na łączną kwotę blisko 7,5 mld zł, o 8,6% wyższą niż w roku poprzednim.

Wykres 1. Struktura wydatków według rodzajów świadczeń rodzinnych w 2015 r.

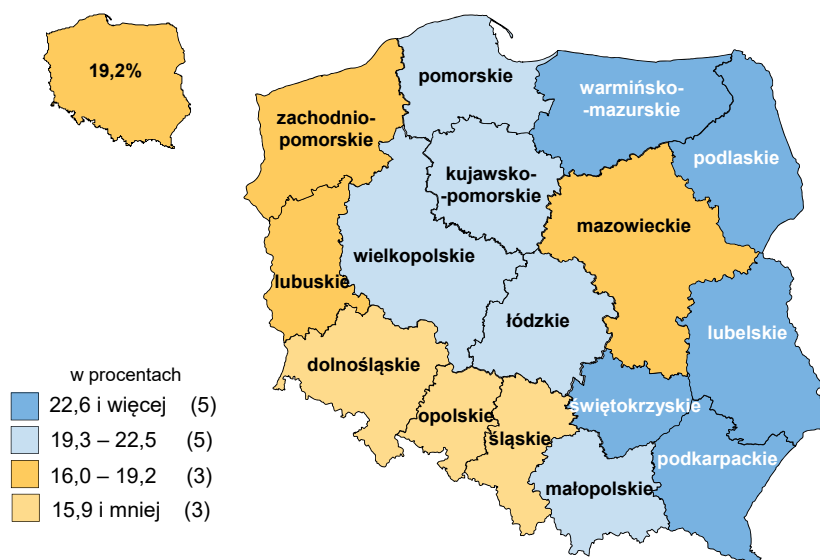

Wśród wydatków na świadczenia rodzinne wyraźnie dominują dwie grupy: pierwsza to wydatki na zasiłki rodzinne wraz z dodatkami, czyli pomoc skierowana do rodzin z dziećmi (50,1% ogółu wydatków), a druga to wydatki na świadczenia opiekuńcze, pomoc skierowana dla osób niepełnosprawnych (46,1% ogółu wydatków).

Rodziny pobierające świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu

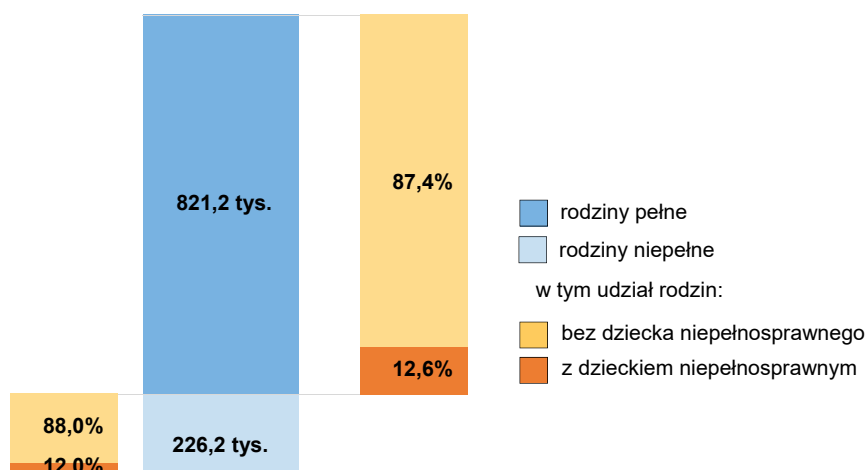
W tej części opracowania opisano zbiorowość beneficjentów korzystających ze świadczeń uzależnionych od dochodów zgodnie z zasadami obowiązującymi od 1 stycznia 2013 r.². Ponad 56% kwoty świadczeń rodzinnych wypłacono na świadczenia uzależnione od dochodu. Świadczenia uzależnione od dochodu pobierało 1047,4 tys. rodzin z dziećmi, w tym 1034,2 tys. rodzin pobierających zasiłek rodzinny. W 2015 r. w Polsce udział rodzin z dziećmi pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu w ogólnej liczbie rodzin z dziećmi³ wynosił 19,2% i charakteryzował się znacznym zróżnicowaniem terytorialnym. Najwyższy udział rodzin z dziećmi pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu odnotowano w województwach: podkarpackim, świętokrzyskim i lubelskim, gdzie wskaźnik ten przekroczył 25% i w województwach: warmińsko-mazurskim, podlaskim, gdzie wskaźnik przekroczył 23%, a najniższy w województwach: śląskim (12,8%), opolskim i dolnośląskim (powyżej 13%).

Mapa 1. Udział rodzin z dziećmi pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu w liczbie rodzin z dziećmi ogółem w 2015 r.

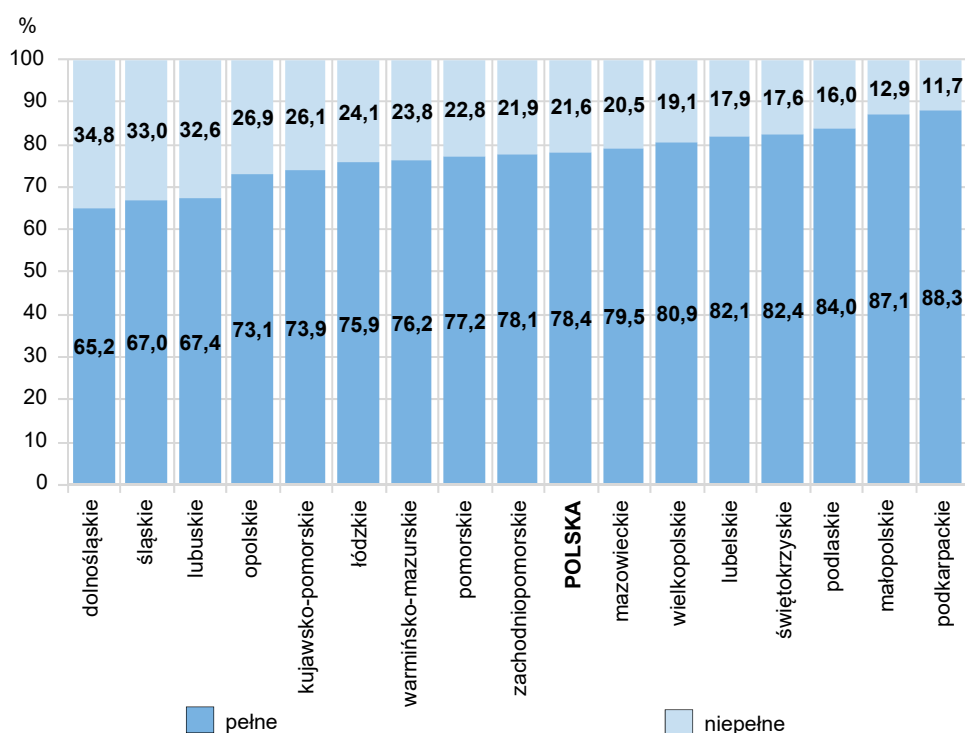
Wśród rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu, rodziny pełne stanowiły 78,4% (821,2 tys. rodzin), pozostałe to rodziny niepełne (226,2 tys. rodzin). W 2015 r. ze świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu korzystało 127,5 tys. rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi, co stanowiło 12,2% wszystkich rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu. Wśród rodzin pełnych rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym stanowiły 12,6%, natomiast wśród rodzin niepełnych odsetek ten wyniósł 12,0%.

Wykres 2. Rodziny pełne i niepełne pobierające świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu i ich struktura według występowania w rodzinie dziecka niepełnosprawnego w 2015 r.

Struktura rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu w podziale na pełne i niepełne wykazuje znaczne zróżnicowanie terytorialne.

Wykres 3. Odsetek rodzin pełnych i niepełnych pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu w 2015 r.

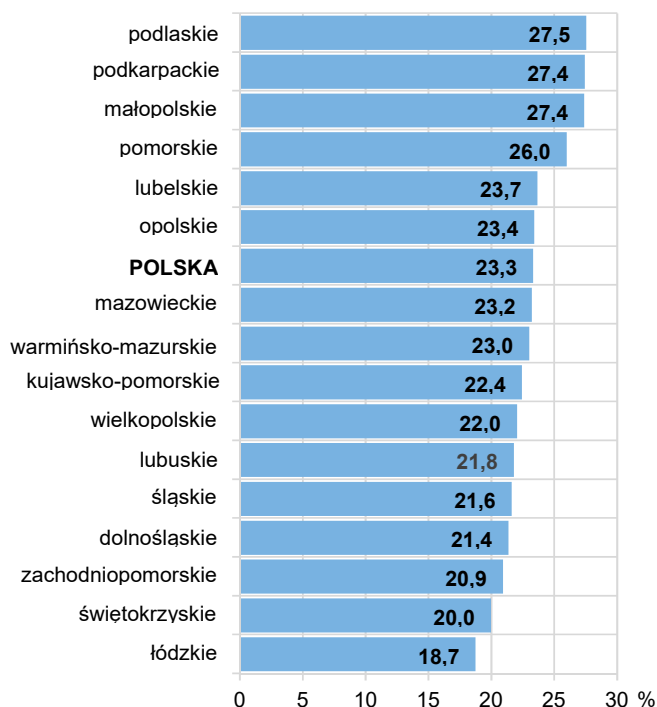
Najwyższy odsetek rodzin niepełnych odnotowano w 2015 r. w południowo-zachodniej Polsce, tj. w województwie: dolnośląskim, śląskim i lubuskim, gdzie udział rodzin niepełnych w liczbie rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu wynosił ponad 32%. Najniższy odsetek rodzin niepełnych w zbiorowości pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu występował w południowo-wschodniej Polsce, w województwach: podkarpackim i małopolskim (poniżej 13%).

Blisko 77% rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu (803,1 tys. rodzin) stanowiły rodziny wychowujące 1 lub 2 dzieci. Rodziny wielodzietne, czyli z co najmniej trójką dzieci (244,3 tys. rodzin) stanowiły ponad 23% omawianej zbiorowości, przy czym rodziny z co najmniej czworgiem dzieci na utrzymaniu stanowiły ponad 7%.

W strukturze rodzin pobierających świadczenia rodzinne według liczby dzieci w większości województw przeważały rodziny z dwójką dzieci na utrzymaniu (od ponad 38% do ponad 41%) poza województwami: zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim, lubuskim i dolnośląskim, gdzie przeważały rodziny z jednym dzieckiem (od ponad 39% do ponad 42%). Udział rodzin wielodzietnych, czyli rodzin z 3 lub więcej dzieci w ogólnej populacji rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu wykazywał w 2015 r. wyraźne zróżnicowanie terytorialne.

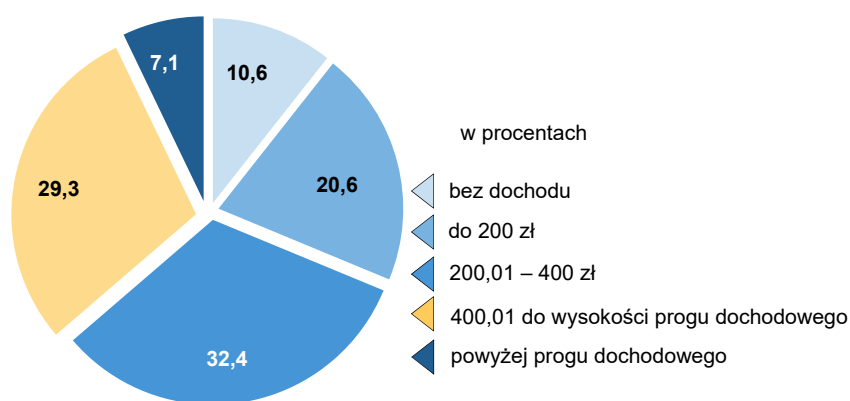
Najwyższy udział rodzin wielodzietnych w tej populacji, powyżej 27%, odnotowano w województwach: podlaskim, podkarpackim i małopolskim. Najniższy udział rodzin wielodzietnych w ogólnej liczbie rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu odnotowano w województwach: łódzkim, świętokrzyskim i zachodniopomorskim, gdzie wskaźnik nie przekroczył 21%.

Wykres 4. Udział rodzin wielodzietnych w ogólnej liczbie rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu w 2015 r.

Sytuację ekonomiczną rodzin – beneficjentów świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu obrazuje struktura rodzin według dochodu w przeliczeniu na 1 osobę. Ponad 111 tys. rodzin, co stanowi 10,6% ogółu rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu, nie osiągało żadnych dochodów.

Wykres 5. Struktura rodzin beneficjentów świadczeń rodzinnych zależnych od dochodu według przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę w 2015 r.

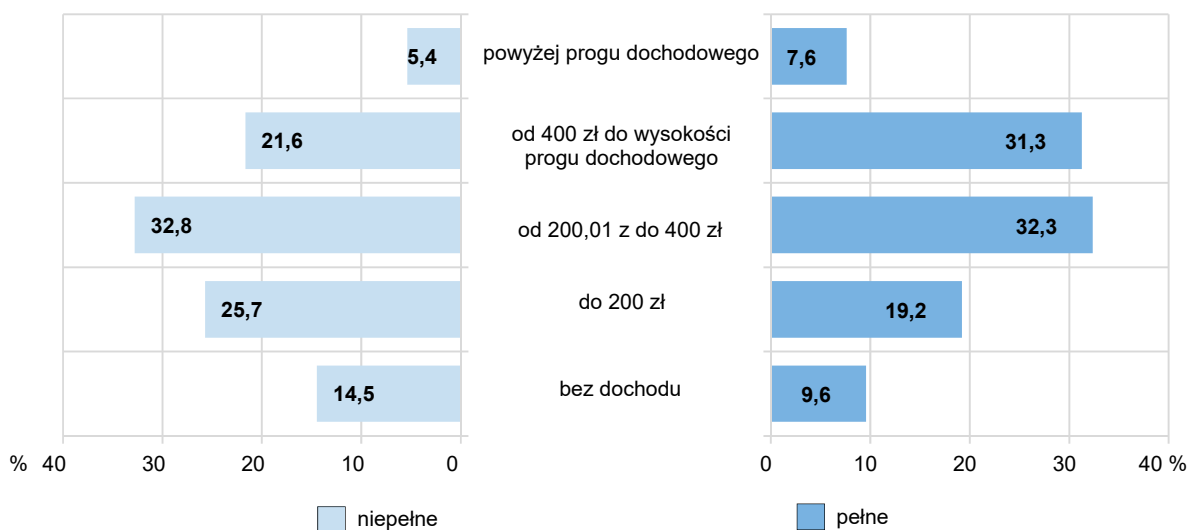

Wśród rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu ponad 215 tys. rodzin (20,6%) osiągało przeciętny dochód netto na osobę w rodzinie nie większy niż 200 zł. Największą grupę – około 32,4% – tworzyły rodziny, w których dochód netto zamykał się w granicach 200-400 zł. Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę w rodzinach korzystających ze świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu w 2015 r. kształtowała się na poziomie 316 zł na osobę.

Duże dysproporcje przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę widoczne są w podziale na rodziny pełne i niepełne, przy czym bardziej korzystnie kształtował się ten wskaźnik dla rodzin pełnych.

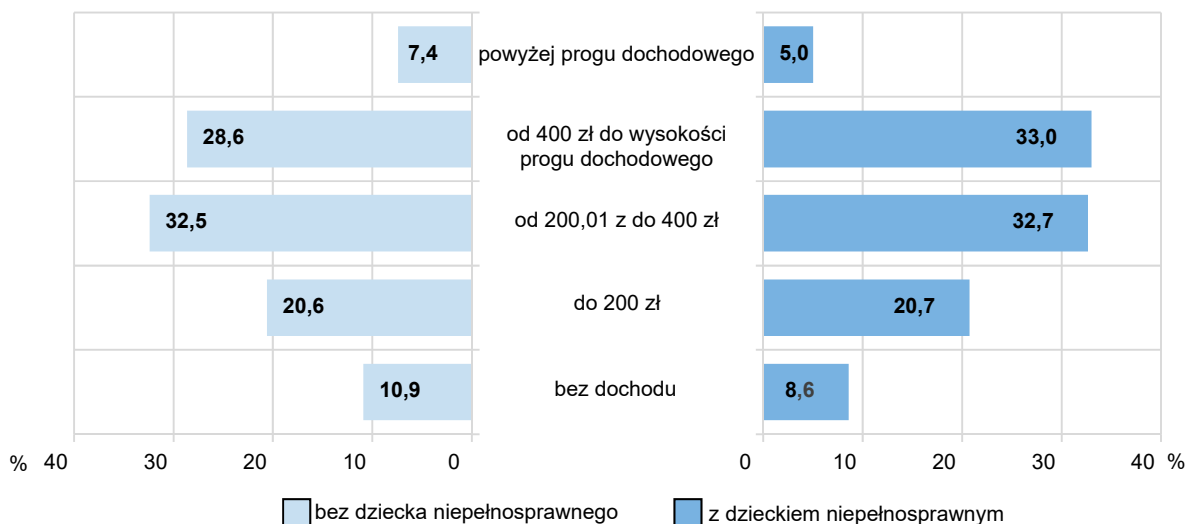
Dla rodzin niepełnych udział rodzin bez dochodu wynosił powyżej 14% i był blisko 5 p. proc. wyższy niż dla rodzin pełnych. Mediana przeciętnego dochodu netto na osobę w rodzinach niepełnych wynosiła 260 zł. Również w grupie, gdzie dochód netto nie przekraczał 200 zł udział rodzin niepełnych znacznie przewyższał udział rodzin pełnych (o 6,5 p. proc.). W grupie rodzin o dochodzie netto w przedziale 200-400 zł udział rodzin pełnych i niepełnych był zbliżony i wynosił ponad 32%. W dwóch pozostałych grupach dochodowych, gdzie dochód netto na osobę przewyższał 400 zł znalazło się znacznie więcej rodzin pełnych. Wśród rodzin pełnych dochody najniższe (brak dochodu lub dochód netto do 200 zł na osobę) osiągało 28,8% rodzin, a spośród rodzin niepełnych 40,2% tych rodzin.

Wykres 6. Struktura rodzin pełnych i niepełnych beneficjentów świadczeń rodzinnych zależnych od dochodu według przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę w 2015 r.

W grupie rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym, gdzie kryterium dochodowe uprawniające do świadczeń rodzinnych było wyższe, mediana dochodu netto na osobę w rodzinie wynosiła 327 zł, a udział rodzin bez dochodu 8,6%.

Wykres 7. Struktura rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym i bez dziecka niepełnosprawnego beneficjentów świadczeń rodzinnych według przeciętnego miesięcznego dochodu na osobę w 2015 r.

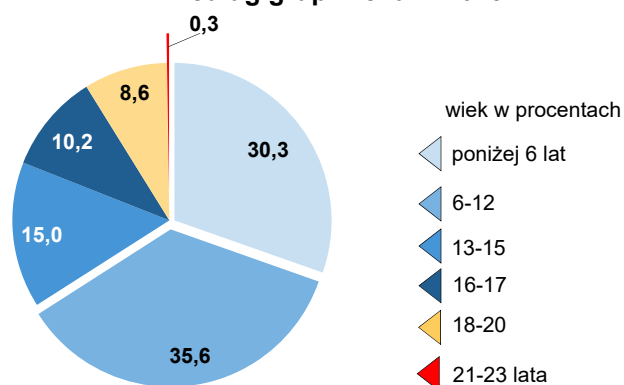

Dzieci w rodzinach korzystających z zasiłku rodzinnego

Głównym kryterium uprawniającym do otrzymania zasiłku rodzinnego jest posiadanie dziecka (dzieci) na utrzymaniu i przeciętny dochód w przeliczeniu na osobę w rodzinie nieprzekraczający progu dochodowego, który do 31 października 2015 r. wynosił 574 zł na osobę, a jeżeli w rodzinie występuje dziecko niepełnosprawne 664 zł na osobę, a od 1 listopada 2015 r. odpowiednio 674 zł i 764 zł. W 2015 r. zasiłki rodzinne otrzymywało ponad 1034 tys. rodzin i w porównaniu z 2014 r. zbiorowość ta zmniejszyła się o 6,5%.

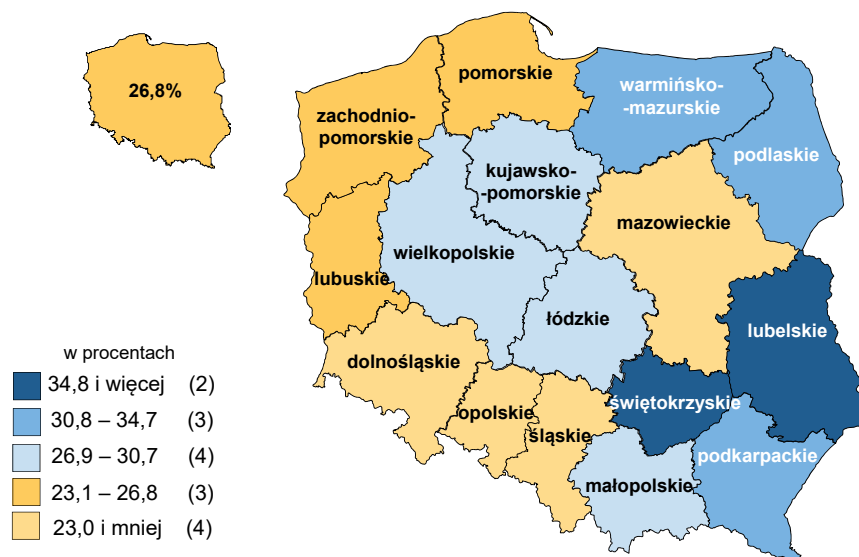
W 2015 r. z zasiłku rodzinnego korzystało przeciętnie miesięcznie 2035,5 tys. dzieci, tj. o 5,7% mniej niż w 2014 r. Największy udział korzystających z zasiłku rodzinnego miały dzieci w wieku 6-12 lat, stanowiąc 35,6% wszystkich dzieci, na które wypłacano zasiłek rodzinny. Ponad 30% stanowiły dzieci w wieku poniżej 6 roku życia, a blisko 9% dzieci 18-letnie i starsze, które pozostawały na utrzymaniu głównie z powodu nauki.

Wykres 8. Struktura dzieci, na które rodziny otrzymały zasiłek rodzinny według grup wieku w 2015 r.

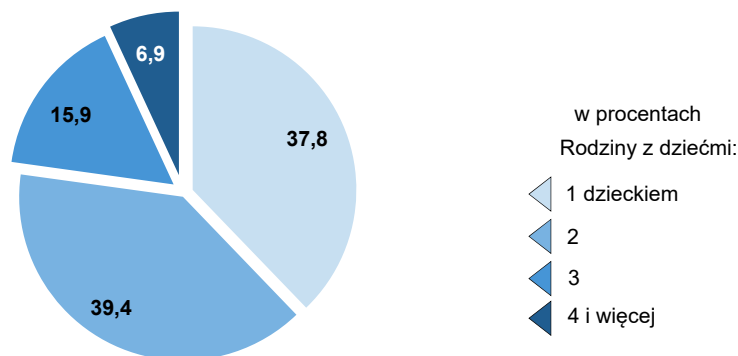
Udział dzieci w wieku poniżej 18 lat, na które rodzice pobierali zasiłek rodzinny w liczbie dzieci ogółem w tym wieku w 2015 r. wynosił 26,8%, dla porównania wskaźnik ten w 2014 r. wynosił 28,3%. Omawiany wskaźnik wykazywał znaczne zróżnicowanie terytorialne, osiągając najniższe wartości w województwach: śląskim, dolnośląskim, opolskim i mazowieckim (poniżej 23%), a najwyższe wartości, przekraczające 35%, w województwach: świętokrzyskim i lubelskim.

Mapa 2. Udział dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego w liczbie dzieci ogółem w 2015 r.

Wśród rodzin pobierających zasiłek rodzinny w 2015 r. najczęściej rodzin pobierało to świadczenie na 2 lub 1 dziecko (odpowiednio: 39,4% i 37,8%). Rodziny pobierające zasiłek rodzinny na 3 dzieci stanowiły 15,9%, zaś na 4 i więcej dzieci 6,9%.

Wykres 9. Struktura rodzin pobierających zasiłek rodzinny według liczby dzieci w 2015 r.

Struktura rodzin według liczby dzieci, na które pobierany jest zasiłek rodzinny, kształtowała się podobnie jak w skali kraju w województwach: łódzkim, małopolskim, mazowieckim, podkarpackim, podlaskim, pomorskim, śląskim, opolskim i wielkopolskim. W pozostałych województwach przeważały rodziny, które pobierały zasiłek rodzinny na 1 dziecko.

Rodziny korzystające z dodatków do zasiłku rodzinnego

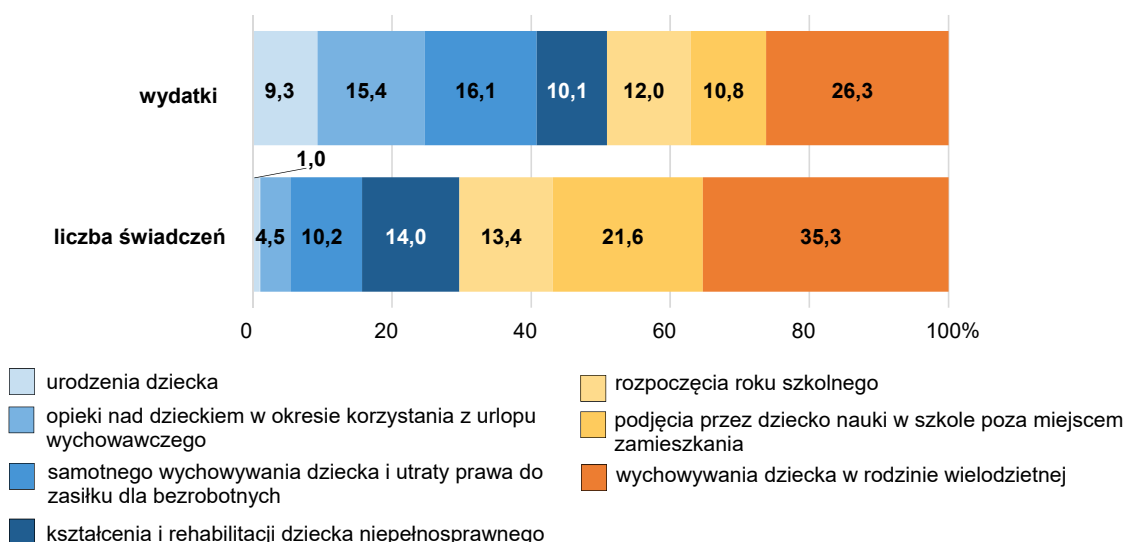
W omawianym roku osoby pobierające zasiłki rodzinne korzystały z dodatków do tych zasiłków na kwotę blisko 1,3 mld zł, co stanowiło około 17% ogólnej kwoty świadczeń rodzinnych. W porównaniu z 2014 r. kwota wypłaconych dodatków była niższa o 3,8%. Wydatki na dodatki do zasiłków rodzinnych finansowane były z budżetu państwa, a dodatkowo gminy z własnych środków wydały 11,3 mln zł na zwiększenie kwot dodatków zgodnie z art. 15a ustawy o świadczeniach rodzinnych.

Średnio miesięcznie wypłacono 946,4 tys. tych świadczeń, o 5,7% mniej niż w 2014 r., w tym z tytułu:

- **urodzenia dziecka** w ciągu roku wypłacono 117,5 tys. tych świadczeń. Biorąc pod uwagę, że w 2015 r. urodziło się w Polsce 369,3 tys. oznacza to, iż prawie co trzecie dziecko urodziło się w rodzinie o dochodach upoważniających do korzystania z zasiłków rodzinnych,
- **wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej** na trzecie i kolejne dziecko w rodzinie pobierali przeciętnie miesięcznie rodzice ponad 334 tys. dzieci,
- **opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego** otrzymali średnio miesięcznie rodzice ponad 42 tys. dzieci,
- **samotnego wychowywania dziecka** wypłacono przeciętnie miesięcznie na 96,5 tys. dzieci,
- **kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego** w 2015 r. był wypłacony dla średnio miesięcznie ponad 132,1 tys. dzieci i młodzieży, w tym dla blisko 22 tys. dzieci do 5 roku życia. Udział dzieci otrzymujących ten dodatek w ogólnej liczbie dzieci pobierających zasiłek rodzinny wynosił 6,5%,

- **rozpoczęcia roku szkolnego** otrzymało jednorazowo ponad 1525 tys. dzieci,
- **podjęcia przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania** przyznano miesięcznie 204,3 tys., z czego ponad 90% to dodatki z tytułu dojazdu do szkoły, a ponad 9% z tytułu zamieszkania w miejscowości, w której znajduje się szkoła.

Wykres 10. Struktura dodatków do zasiłku rodzinnego w 2015 r.

Struktura wydatków na dodatki do zasiłków rodzinnych przedstawia się odmiennie od ich struktury ilościowej. Największą kwotę – 334,8 mln zł, czyli ponad 26% ogólnej puli wypłacanej w formie dodatków do zasiłku rodzinnego, stanowiły dodatki z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej. Następną pod względem wysokości to kwota przeznaczona na dodatki z tytułu samotnego wychowywania dziecka wynosząca ponad 205 mln zł.

Świadczenia opiekuńcze

W ramach świadczeń rodzinnych realizowane są trzy rodzaje świadczeń opiekuńczych kierowanych do osób niepełnosprawnych lub ich opiekunów jako: zasiłek pielęgnacyjny; świadczenie pielęgnacyjne oraz specjalny zasiłek opiekuńczy. Z tej grupy świadczeń specjalny zasiłek opiekuńczy jest świadczeniem zależnym od dochodu. Wydatki z tego tytułu przedstawiono na wykresie 1 w strukturze ogółu wydatków na świadczenia rodzinne. W 2015 r. wypłacono przeciętnie miesięcznie 1059,3 tys. świadczeń opiekuńczych, czyli o blisko 1,3% więcej niż w 2014 r.

Zasiłek pielęgnacyjny

Zasiłek pielęgnacyjny, który ma na celu częściowe pokrycie wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji, w 2015 r. wypłacono średnio miesięcznie dla 920,8 tys. osób, czyli o blisko 1% mniej niż w 2014 r. W łącznej liczbie zasiłków pielęgnacyjnych 74,6% wypłacono dla osób niepełnosprawnych w wieku 16-74 lata, 22,8% dla niepełnosprawnych dzieci w wieku poniżej 16 lat i 2,6% dla osób, które ukończyły 75 lat nie miały uprawnienia do dodatku pielęgnacyjnego. W porównaniu do poprzedniego roku struktura wypłacanych zasiłków pielęgnacyjnych nie uległa znacznej zmianie; w 2014 r. 74,4% stanowiły zasiłki dla osób niepełnosprawnych w wieku 16-74 lata, 22,9% to zasiłki dla niepełnosprawnych dzieci i 2,7% dla osób, które

wymagającej opieki i zmianą wprowadzoną od 2015 r., która likwidowała wymóg rezygnacji z zatrudnienia i pozwoliła osobom, które w ogóle nie podjęły zatrudnienia ubiegać się o specjalny zasiłek opiekuńczy.

Łączne wydatki na świadczenia dla opiekunów niepełnosprawnych, tj. na świadczenia pielęgnacyjne i specjalny zasiłek opiekuńczy wyniosły w 2015 r. ponad 1,7 mld zł i były o około 75% wyższe niż w 2014 r., z tego na świadczenia pielęgnacyjne wydano blisko 1,6 mld zł, a na specjalny zasiłek opiekuńczy ponad 163 mln zł. Wzrost wartości wypłacanych świadczeń związany był z podwyższeniem kwoty świadczenia pielęgnacyjnego, które wynosiło od 1 lipca 2013 r. 620 zł miesięcznie, od 1 maja 2014 r. – 800 zł, od 1 stycznia 2015 r. – 1200 zł.

Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka

W ramach wspomnianej na wstępie ustawy przewidziano jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia dziecka, tak zwane „becikowe”. Od 1 stycznia 2013 r. jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka przysługuje matce lub ojcu dziecka lub opiekunowi dziecka, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekroczy kwoty 1922 zł netto. Taka forma pomocy w 2015 r. skierowana została do rodziców 279,2 tys. dzieci, co stanowiło 75,6% ogółu urodzonych dzieci. W 2015 r. wydatki na wypłatę jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka z budżetu państwa wyniosły 279,2 mln zł i były niższe o około 2% w porównaniu z 2014 r. W 2015 r. wypłacono dodatkowo blisko 9 tys. zapomóg z tytułu urodzenia dziecka ze środków własnych gminy na łączną kwotę 7,5 mln zł.

Składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne

Za osoby pobierające świadczenia pielęgnacyjne i specjalny zasiłek opiekuńczy opłacane są składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz składki na ubezpieczenia zdrowotne. Składek nie opłaca się za osoby podlegające obowiązkowi ubezpieczenia społecznego i zdrowotnego z innego tytułu. W 2015 r. na składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe wydano blisko 369 mln zł. Składki te zostały opłacone przeciętnie miesięcznie za 85,9 tys. świadczeniobiorców pobierających świadczenia pielęgnacyjne i za 21,9 tys. świadczeniobiorców pobierających specjalny zasiłek opiekuńczy.

Na składki na ubezpieczenia zdrowotne wydano w omawianym roku blisko 62 mln zł. Składki opłacono za 41,8 tys. świadczeniobiorców pobierających świadczenie pielęgnacyjne i za 15,8 tys. osób pobierających specjalny zasiłek opiekuńczy.

Uwagi metodyczne

Podstawowe źródło danych opracowania stanowiły administracyjne zbiory Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodziny Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w formie:

- sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu świadczeń rodzinnych realizowanych ze środków budżetu państwa oraz budżetów gmin,
- nieidentyfikowanych danych jednostkowych o beneficjentach świadczeń rodzinnych i członkach ich rodzin.

Zgodnie z ustawą z dnia 28 listopada 2003 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 114, z późn. zm.) o świadczeniach rodzinnych świadczenia te obejmują:

- zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego,
- świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne oraz specjalny zasiłek opiekuńczy,
- jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia się dziecka.

¹ Beneficjenci świadczeń rodzinnych – inaczej świadczeniobiorcy – to rodziny pobierające świadczenia na dzieci pozostające na utrzymaniu oraz osoby pełnoletnie uprawnione do świadczeń na siebie.

² Po zmianach w ustawie o świadczeniach rodzinnych od 1 stycznia 2013 r. beneficjentami świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu są nie tylko rodziny pobierające zasiłek rodzinny, jak to miało miejsce dotychczas, ale także rodziny pobierające specjalny zasiłek opiekuńczy oraz jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia dziecka. Przy ustaleniu prawa do wszystkich wymienionych świadczeń obowiązuje kryterium dochodowe. Wysokość kryterium dochodowego dla poszczególnych świadczeń została opisana w dalszej części opracowania.

³ Źródło danych – NSP 2011.

Opracowanie merytoryczne:
Urząd Statystyczny w Krakowie
Oddział w Tarnowie
Danuta Kalista
Tel: 14 688 02 20

Rozpowszechnianie:
Rzecznik Prasowy Prezesa GUS
Karolina Dawdziuk
Tel: 22 608 34 75, 22 608 30 09
e-mail: rzecznik@stat.gov.pl

Więcej na: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/>